भा०ति० "बुभुक्षा च पिपासा च प्राणस्य, मनसः स्मृतौ। घोषभोक्तौ, शरीरस्य जन्मजलू, बहूर्मयः"। उन्नः अयम् उदन्य उदकसम्बन्धिनि त्रि०। "त्रिधा उदन्वया वर्षधारा उदन्या इव" ऋ०२,७,२, "उदन्या उदकसम्बन्धिनी"भा०

उदन्यु त्रि० उदन्य-नामधातोः उनु। पिपासौ "ऋणोजे न दिव उन्ना उदन्यवे" ५,५७,१, "हरिं नर्यं ते ऽव ता उदन्युवः" ऋ०९,८६,२७, उदन्युवः उदकेच्छुवन्तः"भा० उवङ् छान्दसः।

उदन्वत् पु०उदकानि सन्त्यस्मिन् मतुप् उदन्भावः मस्य वः। १समुद्रे "उदन्वदम्भःपरिवीतमूर्त्तिः" माघः। "अर्वेयदन्वानिव चन्द्रपादैः" कुमा० "अस्कामं किलोदन्वान्" ते च प्राप्तुदन्वन्तं बुबुधे वादिपूरुषः"रघुः। वेदे नि०। २उदकयुक्तमात्रे त्रि०" स्त्रियां ङीप्। "उदन्वता परिदीया रथेन" ऋ०५,८२,७,"उदन्वता उदकयुक्तेन रथेन" भा० "उदन्वतीरनुदकाश्च याः"ऋ०७,५४,४, [औदापीत्।

उदप आघाते चौरः पर० सक० सेट्। उंदपति। औदपीत्

उदपात्र न० उदकपूर्णं पात्रम् उदादेशः। जलपूर्णे पात्रे "भिक्षामप्युदपात्रं वा सदृशस्य विधिपूर्वकम्" मनुः।

उदपान पु०न० उदकं पीयतेऽस्मिन् पा-ल्युट् उदादेशः। कूपसमीपस्थे खाते क्षुद्रजलाधारे। "तडागा उदपानानि वाप्यः प्रस्रवणानि च" निर्जलेषु च देशेषु खानयामासुरुत्तमान्। उदपानान्" रामा०। "अल्पवर्षप्रसिद्धयोदपानोदकप्रायः" सुश्रु०। ७त०।उदपानमगस्त्यः पीत्वेसमितादि० ७स०युक्तारोहणा०। आद्युदाहृता।

उदमान पु० "कुल्या स्यादष्टभिर्द्रोणैर्द्रोणपादेव चाढकः। अस्याढकं यतिकोभाग उदमान उदाहृत"इत्युक्ते मानभेदे।

उदय पु०उद्+इ-अच्। ज्योतिषोक्ते राशेरुदयरूपे १लग्ने। आधारे अच्। "यैर्यत्र दृश्यते भास्वान् स तेषामुदयः स्मृतः"इत्युक्तलक्षणे रवेर्दृष्टियोग्यस्थाने २उदयाचले पूर्वपर्वते। "उदयाचलमध्यारूढतेजोवपुः" माघः "उदयगिरिपलालीबालमन्दारपुष्पम्" उद्भटः। भावे अच्। ३प्रथमदर्शनयोग्यभवने, ४वृद्धौ, ५उद्भवे ७उत्तरगमे "आत्मोदयः परग्लानिः" माघः "प्रभातसमयमिव पूर्वदिग्भागरागानुमेयमित्रोदयम्" काद०। "गवोदयं माथमिवौषधीनाम्" "निवातस्तिमितां वेलां चन्द्रोदय इवोदधेः" "उदयमस्तमयञ्च रवेरुहन्ति" रघुः। "अपमेघोदयं वर्षमदृष्टकुसुमं फलम्"। "यौ तु स्वप्नावबोधौ तौ भूतानां प्रलयोदयौ"। कुमा० "उदये सदसच्चमुज्झता"। "आरम्भैः सदयारम्भ आरम्भसदयोदयः"। "प्रस्तावोदयापवर्गयोः" रघुः। "बीजाङ्कुरः प्रागुदयादिवाम्भः" कुमा०८उत्तरार्धे। "विजितजगदुदयोदयम्" माघः। पदार्थोदयश्च स्वाधिष्ठितराशीनामुदयाद्यु "निजनिजोदयलग्नसमुद्गमे सहदयोऽपि भवेद्गमनःसदाम्" सि० शि०। राशीनां देशभेदेनोदयकालविशेषैः सि० शि०। तत्रादौ निरक्षदेशलङ्कादौ लग्नानयनसाधनं यथा "एकस्य राशेर्बृहती ज्या या द्वयोस्त्रिभस्यापि तृतीयतानाम्। खस्रापमज्याक्रविवर्जितानां भूतानि तासां त्रिगुणा २४३८ हृतानि। खस्रद्युभौर्या विभजेत् फलानां चापान्यथोऽधः परिशोधितानि। क्रमोत्क्रमस्थानि निरक्षदेशे मेषादिकानामुदयासवः स्युः" शि०। "एकस्य राशेर्बृहती ज्येत्यस्मी ज्या। द्वयोरिति षोडशी ज्या। त्रिभस्येति त्रिज्या। तासां वर्गितानां स्वीयस्वीयक्रान्तिज्यावर्गैर्वर्जितानां भूतानि त्रिज्यांगुणितानि खस्रद्युज्यया विभजेत्। फलानां चापान्यथोऽधः परिशोधितानीति तृतीयात् द्वितीयं द्वितीयात् प्रथमं शोध्यम्। प्रथमं तथाविधमेव। एवं लङ्कोदयासवः स्युः। अत्रोपपत्तिः। अत्रोच्यते: क्रान्तिवृत्तस्य तिर्यक्स्थितत्वात् त्रास्राणि क्षेत्राण्युत्पद्यन्ते। तद्यथा। मेषान्तस्य ज्या क्रान्तिवृत्ते कर्णः। तत्क्रान्तिज्याभङ्गाक्षितिजे भुजः। तद्गोलान्तरपदं मेषान्तेऽहोरात्रवृत्ते कोटिः। एवं राशिद्वयस्य ज्या कर्णः। तत्क्रान्तिज्या भुजः। तद्गोलान्तरपदं वृषभान्तेऽहोरात्रवृत्ते कोटिः। एवं त्रिराशिज्या कर्णः परमाक्रान्तिज्या भुजः। परमाल्पद्युज्या कोटिः। एताः कोटयस्त्रापकरणार्थं त्रिज्यावृत्ते परिणामिता त्रिज्यागुणाः खस्रद्युज्यया भक्तास्तासां चापानि। प्रथम मेषोदयस्य कालः। द्वितीयं राशिद्वयस्य। तृतीयं राशित्रयस्य। अतो विलोमितानीत्युपपन्नम्। इदानीं प्रकारान्तरेणाह" ब्रह्मि०। "कोटादिराश्यन्तजकोटिजीवास्त्रिज्या २४३८ गुणाः खस्रद्युज्यया प्राः। चापीकृताः प्राग्वदधो विशुद्धाः कोटादिकानामुदयासवो वा"शि०।"कोटादिराश्यन्तजकोटिजीवास्त्रा एकद्वित्रिराशिज्या भवन्ति ।७१९।२९७७।२४३८। एतास्त्रिज्यया गुणाः खस्रद्युज्यया भक्ता इति। यैव वृषभान्ते द्युज्या सैव कोटान्तेऽपि २२१८। यैव मेषान्ते द्युज्या सैव सिंहान्तेऽपि २२९६। कन्यान्ते द्युज्या त्रि-